

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 9, Eylül 2017, s. 345-360

Talat ŞAFAK

Trakya Üniversitesi /Balkan Çalışmaları, MEB, talat049@yandex.com

OSMAN CEMAL KAYGILI'NIN "ÇİNGENELER" ROMANINDA ÇİNGENELERİN ART ZAMANLI OLARAK TOPLUM DİLBİLİMSEL DURUMLARI*

Özet

Romanlar yazıldıkları dönemin sosyal, kültürel, dilsel özelliklerini taşıyan önemli edebi eserlerdir. Yazar anlattığı olay çerçevesinde, yaşadığı dönemin bir ferdi olarak bize sadece dönemin kültüründen, toplumsal yapısından bilgi parçacıkları sunmakla kalmaz, kullanılan dil ile ilgili ipuçları da vermektedir.Çalışmamızda, Osman Cemal Kaygılı'nın yazmış olduğu ve 1938 yılında basılan "Çingeneleler" adlı eseri temel alınarak o dönemdeki Çingenelelerin toplum dilbilimsel durumları hakkında çıkarımlar sunulmaktadır.Bu çalışma art zamanlı bir dil bilimi çalışmasıdır. Kaygılı'nın yazdığı romana göre aşağıdaki sorunsallara cevap aranmaktadır;

- 1- Cemal Kaygılı'nın romanından art zamanlı olarak Romanların toplum dilbilimsel durumunu tespit etmek mümkün mü?
- 2- Eserde Romanların konuştuğu Türkçe hangi diyalekte uymaktadır?
- 3-Eserde kahramanların konuşmalarında kullanılan Romanes (Çingenece) hangi Romanes diyalektler ile uyum göstermektedir?
- 4-Göçebe Romanların konuşma diliyle yerleşik Romanların konuşma dili arasında farklılıklar ve benzerlikler var mı?
- 5-Gizli dil yapıları (kelime, cümle gibi), konuşmalarda var mı? Bu yapıları kimler kullanıyor?
- 6-Roman dayanak kabul edilerek Çingenelelerde dil edinimi hakkında bilgiler var mı?
- 7-Düzenek kaydırma ve düzenek karıştırma eserde var mı ve hangi durumda gözlemlenmektedir?

---

* Makale bildiri olarak Alanya Alaatin Keykubad Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulmuştur.

Osman Cemal Kaygılı'nın eseri kaynak kabul edilerek çalışmanın sonuç bölümünde Romanların dilsel durumu hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Romanlar, Dil Durumu, Osman Cemal Kaygılı, Düzenek Kaydırma, Düzenek Karıştırma, Gizili Dil, Dil Teması

DIACHRONIC GYPSIES SOCIOLINGUISTICS SITUATIONS NOVEL IN "ÇİNGENER" BY OSMAN CEMAL KAYGILI

Abstract

The study examines diachronic Gypsies language situations in novel "Çingener" by Osman Cemal Kaygılı. Author published this novel in 1938 year. Gypsies speak two languages in this novel. This article answers the following questions;

- 1-Which Turkish dialect Gypsies talk in Kaygılı's novel?
- 2- Which Gypsy dialect Gypsies talk in Kaygılı's novel?
- 3-Are there similarities and differences in speech of nomadic Gypsies and established Gypsies
- 4- Do it have in the novel Çingener code-switching and Code-mixing
- 5- How many languages Gypsies are talking in this novel?
- 6- Is in the novel information about language acquisition in the Gypsies?

Keywords: Gypsies, Language Situation, Osman Cemal Kaygılı, Code Switching, Language Contact

Giriş

Romanların sıra dışı yaşam tarzları, göçebelikten kalma kültürleri, diğer etnik gruplarla sınırlı sosyal temasları, kültürel açıdan değişimlere direnç göstermeleri diğer etnik gruplar nazarında onları ilgi çekici kılmıştır, bu özellikleri sayesinde Romanlar birçok edebi eserin de kahramanları olmuşlardır.

Dünya edebiyatını incelediğimiz zaman Romanları konu edinen birçok eser ve yazar karşımıza çıkmaktadır;

Rus şair Puşkin'in (Цыганы) Çingener, İspanyol Federico García Lorca(*Primer Roman-cero Gitano*) Çingene Baladaları, şair ve şiirlere en iyi örneklerdir.

Çingenerin yaşantısı dünya tiyatro eserlerinde de konu olarak ele alınmıştır; Rus Tolstoy'un (Живой трупп) "Yaşayan Ceset",adlı piyesi, Ukraynalı yazar Staritski'nin (Цыганка Аза) Çingene Aza adlı piyesi buna en güzel örneklerdir.

Hikaye ve öykü; Miguel de Cervantes (La gitanilla)"Çingene Kızı", Rus Maksim Gorki'nin *Makar'ı Cudrası*, Fransız Prosper Merime'nin *Karmeni*, Rus Alekasandır Kuprin'nin *Olesası*, Afansi Fet'in *Kaktüs* adlı öyküsü Romanları konu alan yapıtlardır.

Roman yazarları ve Romanları; Victor Hugo (Notre Dame de Paris), *Notre Dame'ın Kamburu*, Rus İvan İvanoviç Lajeçnikof'un (Ледяной дом)*Buz Evi*, Macar Géza Gárdonyi (Az égre

néző lélek)Ruh, Gökyüzüne Bakıyor , Amerikalı Shirlee Elaine Busbee (Gypsy Lady) Çingene Leydisi , Stephen King Thinner Falcı bu türden edebi yapıtlara örnek olarak verilebilir.

Türk edebiyatında da Romalarla karşılaşmamız mümkündür; Ahmet Mithat Efendi'nin Çingene adlı Romanıyla bildirimizde Çingenelerin art zamanlı olarak dil kullanımını incelediğimiz Osman Cemal Kaygılı'nın Çingeneler adlı Romanı, Çingenelerin yaşantılarını Türk yazarların gözünden yansıtmaları açısından iyi birer örnektir. Erdoğan Tokmakçioğlu Çingene Pilici, Metin Kaçan Ağır Romanı, Kemaletin Tuğcunun Çingene Kızı adlı Romanı, Ayşegül Devocioğlu'nun Ağlayan Dağa Susan Nehir adlı eseri, Sabahatin Alinin Çingene Öyküsü, Buket Uzuner'in Güneşi İyen Çingene, ayrıca son üç yılda Gonca Girgin'in "9/8 Roman Dansı", ve Cemil Akmaca'nın "Çeribaşı Rüstem Ağa" adlı romanları Çingeneleri konu alırlar.

Çingenelerin yazılı bir dile sahip olmamaları, edebiyatlarının sözlü olması, onların geçmişte kullandıkları dillerle ilgili kendi metinlerinden çıkarımlar sunmayı imkânsızlaştırmaktadır. Cemal Kaygılı'nın romanında konuşturulan romanın kahramanları bize dönemin sözlü iletişimi, etnik dil yapısı, toplum dilbilimsel durumu, dil aktarımı ile ilgili ipuçları vermektedir. Bunun nedeni her yazar yazdığı dönemin dilini yansıtır olmasıdır.

1890-1945 yılları arasında yaşayan Osman Cemal Kaygılı'nın Çingeneler adlı Romanı art zamanlı olarak Çingenelerin dil kullanımları hakkında bilgi sahibi olmamız açısından son derece önemli bir örnektir. Roman ilk defa Etiman kitapevi tarafından 1938 yılında basılmıştır. (Kaygılı, 2011:2) Romanı şu şekilde özetlemek mümkündür:

Romanda, İrfan fazla zengin olmayan bir ailenin çocuğudur, babası vefat etmiş, yaşlı annesiyle yaşamaktadır, müziği sever ve keman çalar. Bir gece İstanbul Topçular'da arkadaşıyla geç vakitte dolaşırken göçebe Çingenelerin oturduğu buradaki çadırlardan bir tanesinde bir kadının çocuğuna ninni söylediğini işitir, ninniye notaya dökmek ister amacı bir Çingene operası yazmaktır. Ninniye söyleyen kadınla tanışır, bu kadının ismi Nazlı'dır ve duldur. İrfan bu kadına gönlünü kaptırır, fakat kadın tam olarak belli olmayan nedenlerden dolayı aniden başka bilinmeyen bir yere göç eder. İrfan Nazlıyı İstanbul'un birçok yerinde arar. Aradan aylar geçer. İrfan, Nazlı'ya Erenköy'de rastlar. Annesinin karşı çıkmasına aldırmadan onu evine getirir. Bir süre üçü birlikte yaşarlar. Nazlı sıkılır, alıştığı özgür havayı arar, ilk fırsatta da kaçıp gider. İrfan'a Gülizar adında bir Çingene'nin kendisine aşık olduğu bildirilir. İrfan Çingenelere o denli alışmıştır ki, Nazlı'yı yitirdiğine göre, bu kadına yanaşmakta bir sakınca görmez. Gelgelelim, Gülizar öbür Çingene kadınlara benzemez. Paraya düşkündür. Nazlı ve Gülizar aynı obanın Çingeneleridir. Bir gün İrfan Çingenelerin hayatını merakla izleyen Reha Bey'le tanışır. Reha Bey onu şarkıcı Çakır Emine'yle tanıştırır. Çakır emine şarkı söyler ve yerleşik Çingenelerdendir, Gülizar gibi onun da belalı çoktur. Nitekim bir gece İrfan meyhanede Emine'yi seven külhanbeyi Suphi ile karşılaşır. İstemedi kavgaya tutuşurlar. Suphi'nin bıçak çektiğini gören İrfan sandalyeyi kaparak Suphi'yi öldürür, tutuklanır. On iki yıl hapis yatar. Çıktığında annesi ölmüştür. Artık ne dostu, ne de düşmanı kalmıştır. Hepsi yok olmuştur.

1. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

Toplum dilbilimi geniş ve disiplinler arası bir araştırma sahasıdır, bu sahanın araştırma konuları dil pazarında değişik dillerin konuşma alanları, değişik sosyal ve etnik gruplar arasındaki dilsel farklılıkların araştırılması ve tespitidir, aynı şekilde etnik ve mesleki grupların dil

kullanımları, dilsel durumların birbirini etkilemesi, değişik dil davranışları arasındaki geçişler, kadınların ve erkeklerin dil kullanımındaki farklılıklar şeklinde özetlenebilir.

Bildirimizde, Çingenerin bir edebi eser içerisindeki konuşmaları esas alınarak Romanın yazıldığı dönemdeki dil durumları incelendiğinden, dil durumu incelemesi yapılırken kullandığımız bazı toplum dilbilimi terimlerini ve kuramlarını açıklamakta yarar vardır. Bunlar; dil teması iki dillilik, düzenek kaydırma, düzenek karıştırma, ağız, gizli dil, dil edinimi şeklidir.

Dil teması (Language contact): Toplumlar, etnik gruplar, etnik alt gruplar ve sosyal gruplar ticari, kültürel ve sosyal ilişkileri kapsamında birbirleriyle temas halindedirler, buna bağlı olarak da kullandıkları dillerin temaslarından da söz etmek mümkündür. Toplum dilbiliminde dil temasını iki kısma ayırarak incelemek mümkündür; dillerin kendi içerisindeki teması, örneğin bir dilin çeşitli ağızlarını konuşanlar arasındaki sosyal ilişkilerinden doğan dil teması, ikinci olarak da iki ve daha fazla farklı dili konuşanların kurduğu sosyal ilişkilerden doğan dil teması, örneğin Kazakistan'daki Kazakça ve Rusça konuşanların sosyal ilişkilerden doğan dil teması, buna dışsal dil teması demek mümkündür.

İkidillilik (Bilingvizim): Bireyin veya belirli bir sosyal grubun ana dilleriyle birlikte ikinci bir dil kullanmaları anlamındadır. Buna göre iki dilliği iki şekilde sınıflandırmak mümkündür; bireysel ve kitlesel. Topluluk içerisinde sadece bir birey iki dil biliyorsa burada kişisel iki dillilikten söz etmek mümkündür, sosyal grubun tümü iki dil biliyor ve kullanıyorsa burada kitlesel iki dillilikte söz etmek mümkündür. (Bondaletof, 1987:77)

İki dillilik ile ilgili, dillerin bilinme düzeyi, dillerin kullanım alanlarına bağlı olarak işlevleri, kullanım esnasında bireylerin dil değiştirme, yani düzenek kaydırma olayları (code-switching), iki dili bilen bireyleri kullanım anında meydana gelen farklı dillerdeki dilsel yapıları karıştırmalar (code-mixing), bilimsel araştırma konularıdır.

Düzenek kaydırma (Code-switching): İki veya daha fazla dilin konuşulduğu ortamlarda bireylerin istem dâhilinde veya istem dışı birinci dildeki sistematik yapıdan ikinci dildeki sistematik yapıya geçişini ifade etmektedir. Figuro'ya göre iki dilin yapılarını aynı konuşma ortamında kullanılması olarak tanımlanabilir. (Prosenko, 2004:123)

Myers-Scotton göre düzenek kaydırma olayını iki şekilde sınıflandırmak mümkündür; bunlardan birincisi bilinçli, ikincisiyse bilinçsiz düzenek kaydırmadır. (Mayers-Scotton, 1993:28) Bilinçli düzenek kaydırma konuşan bilinçli bir şekilde bir dilden diğer dile geçiş yapmaktadır, ikincisindeyse, istem dışı gerçekleşen bir olaydır. Bilinçli düzenek kaydırmanın bir çok nedeni olabilir, örneğin ikinci dilin gizli dil olarak kullanılması, bireyin birinci dildeki kelime dağarcığının merakını anlatma konusunda yetersiz kalması bu nedenlerden bir kaçısı olarak gösterilebilir. Bilinçsiz düzenek kaydırmanın nedenleri ise daha fazla durumsal ve psikolojiktir, örneğin yorgunluk kendini ani veya hızlı ifade etme gereksinimi olarak sıralanabilir.

Toplum dil bilimi açısından düzenek kaydırma (Code-switching) etnik aidiyeti yansıtan bir olay olarak incelenebilmektedir, etnik sınırları ortadan kaldırmayı amaçlayan bu dilsel olay, bu bağlamda "we-code" biz ve kodumuz veya "in-group code" grup içinden biri şeklinde işlem görmektedir. Grup sadakati bağlamında önemli olan bu kavram, üçüncü yani grup dışı taraflar için ise "they-code" onlar ve kodları veya "out-group code" grup dışından biri, işlemi görmekte-

dir. (Prosenko, 2004:124) Somut bir şekilde örnek verecek olursak bilinçli bir şekilde düzenek kaydırma aynı düzenek yapısını kullananlara "bende sizdenim" mesajı verilirken bu düzeneğe yabancı olanlar yani başka dil konuşanlar için ise gizli dil işlevi görmekte ve anlaşılmamak üzere kullanılmaktadır.

Düzenek kaydırma kavramını etkileyen diğer unsurlar incelendiğinde siyasi yapının kararları, örneğin bir ülkede iki resmi dilin kabul edilmesi bu olayı sıklaştıracaktır, demografik faktörler, örneğin aynı bölgede birden fazla etnik grubun yaşaması ve bunların birbirinin dilini bilmesi, ikamet yeri ve ikamet biçimi (şehir, kasaba, köy, göçebe yarı göçebe ve yerleşik gibi), sosyal statü ve eğitim durumu, düzenek kaydırmadaki sıklığı etkileyecektir. Bununla birlikte konuşma ortamı, konuşanların durumu ve niteliği, konuşmanın konusu gibi unsurlar da düzenek kaydırmanın sıklığını etkileyecektir.

Düzenek kaydırmayı ortamsal (*situational code-switching*) ve tematik *metaphorical code-switching*) şeklinde iki durumda ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ortamsal düzenek kaydırmada birey A dilden B diline belirli ortamlarda geçiş yapmaktadır burada önemli olan konuşma ortamı ve karşıdaki muhataplardır. İkinci durumda ise birey A dilinden B diline belirli konular konuşulduğunda geçiş yapmaktadır. (Wardhaugh, 2006:69)

Birim olarak değerlendirdiğimizde düzenek kaydırma; tek kelimeden(isim, fiil, zamir, gibi), kelime gruplarından (isim tamlaması, sıfat tamlaması), bütün bir cümleden veya deyimlerden meydana gelebilir.

Düzenek karıştırma (Code-mixing): Türkçede düzenek karıştırma, kod karıştırma, şeklinde kullanılan bu terim iki dilli toplumlarda daha çok küçük dilsel yapıların istem dışı ikinci dilde karıştırılarak kullanılması olarak tanımlanabilir. Mc. Cormick göre A dilinden dilbilgisel bir yapının B dilindeki dilbilgisel bir yapı ile karıştırılarak yapıldığını ancak sözü edilen B dilinin de A dili kadar baskın dil olması gerektiğini vurgulamaktadır. (Demiray, 2015:28)

Düzenek kaydırmayla düzenek karıştırma arasında şu şekilde bir fark vardır; düzenek kaydırmada yapılar bilinir ve bir bütün olarak bir yapıdan diğerine geçiş söz konusudur, düzenek karıştırmada ise hangi yapı hangi dile ait olduğu konuşan tarafından konuşma esnasında bilinmez ve A dilinden bir yapının bir kısmı B dilinden bir kısmıyla karıştırılarak kullanılmaktadır.

Gizli dil (Secret language): Zeynep Korkmaz'a göre gizli dil; "Toplumdaki sınırlı bazı kesimlerin veya bazı esnaf gruplarının başkalarınca anlaşılmasına engel olmak için kelimelere özel bir takım anlamlar vermek için konuştukları dildir." Şeklinde tarif eder. Çevresindeki diğer gruplarla ortak bir üst dil bulunan bir etnik grubun (burada kastedilen etnik alt grubun) , düşünce ve duygularını çevredekilerden gizlemek amacıyla kullandığı; bir etnik gruba ait olma, dolayısıyla grup kimliği oluşturma, yalnızca suç sayılabilecek durumları değil, hayatın her safhasını ifade etme yeterliliğine sahip olma, ve deşifre olan kelimeleri değiştirme gibi yönlerden bir alt kültür dilidir. Gizli dillerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz; Gizli dil ana baba ve çevreden öğrenilir ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Gizli diller ortak dilin sadece yapısını kullanırlar. Gizli diller grup kimliği oluşturmada önemli yer işgal ederler. Gizli diller bir etnik gruba aittir. Gizli diller bir etnik grubun bütün yaşam tarzını, düşünce şeklini gizlemek için yaratılmışlardır. (Yıldırım, 2011:12)

Ağız (Subdialect, Local language): tiyatro, roman, öykü gibi edebi eserlerde kişiler konuşulurken ağza başvurulmaktadır, bunun bir çok nedeni olmakla birlikte, temelde konularını toplumsal olaylardan alan ve belli bir bölgede geçen yapıtlarda başvuru yaygın bir biçimsel özelliktir. Yazar bu şekilde kahramanın kültürel, psikolojik durumunu okuyucuya daha başarılı bir şekilde vermesi amaçlamaktadır. Berke Vardar ağzı şöyle tanımlamaktadır: "Bir dil alanı içinde görülen konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini, kimi durumlarda da toplumsal özellikleri yansıtan kullanımların her biri, yerel kullanım anlamında ağız, lehçeye (diyalekt) karşıt olarak, çok dar bir alanda yer alır. (2007:14)"

"Zeynep Korkmaz ise "bir dilin veya bir lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri, (1992:4) şeklinde tanımlamaktadır.

Ağızlar aşağıdaki özelliklerinden dolayı ölçünlü (ulusal) dilden farklı oldukları söylenebilir;

1-Ağzın kullanım alanı sınırlıdır, örneğin ölçünlü dil eğitimde, resmi yazışmalarda, basında vs. gibi kullanım alanı bulurken ağızlar sadece aile içi ve etnik grup içi iletişimde kullanım alanı bulmaktadırlar.

2- Ağızları kullananlar belirli bir sosyal çevreden iken örneğin köy halkı, aynı şekilde daha çok yaşlılar tarafından bilinir ve tercih edilirler. Kullanımda eğitim seviyesi de son derece önem arz eder. Buna karşıt olarak ölçünlü diller daha çok büyük yerleşim yerlerinde ve eğitim seviyesi yüksek bireyler tarafından kullanılırlar.

3-Ağızların aktarım içe dönük sadece aile ve sosyal çevrede gerçekleşirken ölçünlü dilde aktarım daha çok dışa dönük, eğitim kurumları, basın yayın organları gibi bir çok yerde gerçekleşmektedir.

4-Ağızlar edebi eserleri hariç tuttuğumuzda sadece sözlü formda kullanılmaktadırlar, ölçünlü dillerin yazılı formları da yaygındır.

5-Ağızlarda daha dar kullanım alanı olan mikro ağızların oluşumundan da söz edebiliriz, bunlar çeşitli sosyal grupların temasından oluşan yapıtlardır, bu mikro ağızların oluşumunda ölçünlü dil de önemli yer işgal eder.

6-Göçebe topluluklarla yerleşik yaşam süren toplulukların konuşma dilleri kıyaslandığında göçebe topluluklar daha fazla ağız özellikleri taşıyan dil kullanılmaktadırlar, ağızlar göçebe topluluklarda daha uzun süre korunmaktadır.

İstanbul ağzı ölçünlü Türkçeye temel olan ağızdır. (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011:19)

Dil edinimi (Language acquisition); Dilin yaygın ve örgün eğitim kurumları vasıtasıyla değil de doğal yollarla öğrenilmesine dil edinimi denir.

Öğrenme bilinçli bir işlemdir, dil edinimi ise öğretim olmadan gerçekleşen doğal bir işlemdir. Bireyin emek harcamadan içinde yaşadığı toplumun dilinin edinilmesi süreci ile bu süreç sonunda elde edilen ilk dile işaret edilen bir terimdir. (Karağaç, 2013:304)

Dil durumu (Language situation); Belirli bir yaşam alanında (köy, kasaba, bölge, ülke gibi), yaşayan toplulukların bir zaman diliminde dil kullanımını ve dilin fonksiyonlarıyla ilgili durumunu açıklamak için kullanılan bir kavramdır. (Belikof & Krisin, 2006:26) Yaşam alanında yaşayan topluluklar birbirleriyle iletişim kurmak için bir çok farklı ağız, dil kullanıyor olabilir-

ler, bu diller arasındaki temas, ve bu dillerin kullanım alanları arasındaki dinamik denge dil durumu incelenirken üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Ölçünlü dil kullanımı, konuşulan ağızlar, dilin aktarımı, dilin örgün ve yaygın olarak öğretilme durumu, basın ve yayında kullanılan dil, dili incelenen yerin sosyal ve etnik yapısı, meskun yerin büyüklüğü ve geçim kaynakları, göçebe ve yerleşik yaşam tarzı, kültürel temaslar farklı bölgelerin dil durumlarının farklı olmasına sebep vermektedir.

2. Cemal Kaygılı'nın Romanında Çingenerin Dilsel Durumu

Yapıtta dili incelenecek kahramanları iki gruba ayırmak mümkündür;

Göçebe Çingeneri temsil eden Mangaptut Nazlı, Gavur Etem, Tırşe Gözülü Gülizar'a, Harmancı Çingener denmektedir, Çukurova Teberlerinde "harmanat" kelimesi vatansız", "nüfus cüzdanı olmayan" anlamalarında halen kullanılmaktadır, (Yıldırım, 2011:134) fakat Kaygılı'nın bu Romanında Harman yerinde ikamet eden anlamında kullanılmıştır. Kaygılı'nın Romanından yola çıkarak Çingenerin "arman yapmak" fiil olarak "yerleşmek konmak" anlamında kullandığını da görmekteyiz;

"Çayırbaşlılar *angi(hangi)* yerlerde *arman (harman)* yapıyorlarsa oralara..."(Kaygılı,2011: 82)

Yine kahramanların konuşmalarından yerleşik Romanların göçebe olanlara "Çerge" dediklerini anlıyoruz, fakat unutulmaması gerekir ki Çergiler göçebe Çingenerin bütünü için kullanılan bir etnonim değil sadece belirli bir grubu temsil etmektedir. Kırklareli'nde Çergiler adı altında bir grup Romanın günümüzde de yaşadığı tespit edilmiştir.

İkinci grup ise yerleşik Çingeneri temsil eden Çakır Emine, Rana, Seher' dir.

Kaygılı Romanında kendi, dilinden Çingenerin diliyle ilgili şu şekilde bilgiler vermektedir:

"Biz bu dile Çingene'ce diyoruz ama onlar kendi aralarında "Romanes" diyorlar. Çingeneciği İstanbul'un şurasında burasında yerleşmiş, oturmuş olan çalgıcı Çingenerler bilmezler." (Kaygılı, 2011:39)

Yine:

"Romanes kelimelerle karşılaşınca bunların salt göçebe Çingenerlere ait olduğunu unutmamalı-sınız.." (Kaygılı, 2011:39)

3.1 Cemal Kaygılı'nın Romanında Göçebe Çingenerin Kullandığı Türkçe

3.1.1 Romana Göre Göçebe Çingenerin Sesbilimsel Dil Durumu

Yaron Matrassa göre Romanların Romanes ve Makedoncanın yanında konuştuğu Koranes veya Horahane adı verilen Türkçe Balkan Türk ağızlarından biridir. (Johanson, 2014:28)

Romana göre Topçularda Harman yerinde oturan ve harmancı diye tabir edilen Çingenerin konuşmalarında fonetik açıdan Balkan Türk ağızlarından kalıntılar görmekteyiz.

Bulgar Türkolog E.Boyef'in Balkanlarda ağızlar; Batı Balkan Ağızları, Mizya ve Trakya Ağızları, Doğu Rodop ve Gerlovo Ağızlar şeklinde sınıflandırmakla birlikte Yürük ve Orta Rodop ağızlarını da ayrı bir yere koyar. (Günşen, 2012:118)

İsa Cebeci ise Deliorman Türk ağızı Mizya ve Trakya Ağızları grubunda yer aldığını söylemektedir, (Cebeci, 2010:34) Harmancı yani göçebe Çingenerin Romanda geçen konuşmaları incelendiğinde sesbilimsel açıdan aşağıdaki şekilde Deliorman Türk ağızıyla dolayısıyla Mizya Trakya ağızıyla uyuştuğunu söyleyebiliriz, bu ağız konum bakımından doğu Bulgaristan'ı yani Varna, Burgaz, Rusçuk, Şumnu, Yanbol, Tırgovişte illerinde konuşulan Türkçeyi kapsamaktadır.

Ön seste ünsüz düşmesi Trakya Türk ağızlarında görülen bir olaydır, örneğin; "hayvan" yerine "ayvan", "hafta" yerine "afta" şeklinde kullanılmaktadır "h" sesinin düşmesidir.(Cebeci, 2010:36) Kaygılı'nın eserinde göçebe Çingenerde de kullandıkları günlük Türkçede yoğun bir şekilde bu olaya görülmektedir;

"Oş (hoş) geldin, oş(hoş)geldin..."(Kaygılı,2011: 113)

"Angisi(Hangisi) olursa olsun. İster karası, ister sarısı, ister bozu, ister alacası..."(Kaygılı,2011: 198)

"Hem yalnızca insanlar değil, ayvanlarda (hayvanlarda) susta durur karşısında."(Kaygılı,2011: 198)

"Çayırbaşlılar angi(hangi) yerlerde arman (harman) yapıyorlarsa oralara..."(Kaygılı,2011: 82)

Yine Delorman Türk ağızlarında mevcut olan ünlü daralması(Cebeci, 2010:35) da Kaygılı'nın eserinde göçebe Çingenerde görülmektedir;

"Senini mangaptut Nazlın üldü (öldü) bu lokmayı da onun çanı için biz döktük..."(Kaygılı,2011:141)

"Kırdıksa yüreciğinizi, başışlayın bizim kusurumuzu, küylülüğümüzü (köylülüğümüzü)..."(Kaygılı,2011: 183)

"O başka o...Ona derler tüvbe (tövbe) namazı...O kılınır üç,dört senede bir kere..." (Kaygılı,2011: 197)

"Suğuklanmışsındır (soğuklanmışsındır)..."(Kaygılı,2011: 34)

"Süylemesi(söylemesi) kolay, ille velakin şinci sesim kısıktır..."(Kaygılı,2011: 85)

"Benden de kendisine yığın yığın selam üperim (öperim) mümarek (mübarek) elerinden ..." (Kaygılı,2011: 196)

"Süledim (söyledim) size peşin...O garipçe bir insanoğludur,belki biz deriz bülelerine (böylelerine) bengallı yani ya...Siz dersiniz nasıl bakayım... Şey... Cinli, cinli!..." (Kaygılı,2012:60)

Burada gördüğümüz Rumeli Türk ağızlarından, Deliorman, Tuzluk, Kuzeydoğu Bulgaristan, has bir özelliğidir, Deli orman Türk ağızında da görülen ö>ü ve o>u şeklinde daralmıştır. (Cebeci, 2010:35)

Yine iç seste ğ> v değişmesi Balkan Türk ağızlarında görülen sesbilimsel olaydır, Kaygılı'nın Romanında bununla ilgili örnekler bulabiliriz; (Cebeci, 2010:37)

"Ne suvuklanması (soğuklanma) be Etem? Diyil (değil) suvuklanma (soğuklanma) işi bu!..." Kaygılı,2011: 34)

Yine Doğu Bulgaristan ağızlarında "ğ" yoktur bu ünsüz ya düşer yada "y" dönüşür, romandan şu şekilde örnek vermek mümkündür; (Cebeci, 2010:35)

-Bunların kimi te gördüğün gibi sepetçi,kimi demirci,kimi **diyirmen (değirmen)**,tarak tamiratçısı,kimi orakçı, kimi harmancı, kimi falcı, kimi de ayıcı, maymuncu, şebekçi, kuklacı...(Kaygılı,2011: 29)

Ön seste tonsuzlaşma Deliorman Türk ağzında da sık rastlanan bir durumdur(Cebeci,2010:34); örneğin *testere (destere)*, *tefter(defter)* gibi; Kaygılı'nın Çingener romanında da bu görülmektedir:

-**Temin** (Demin)söylemedik mi benim bilmediğim bu dünyada beş vakit namaz.(Kaygılı,2011: 30)

3.1.2 Romana Göre Göçebe Çingenerin Sözcük Bilimsel Açından İncelenmesi

Harmancı Çingenerin günlük hayatta kullandıkları konuşmalarda Balkan Türk ağızlarından ödünçlemeler de görülmektedir.

"*Anam beni **enciklediği** zaman (doğurduğu) zavallı hasta düşmüş sütü çekilmiş, beni hiç emzirmemiş...*" (Kaygılı,2011: 134)

Bizim kopoy **encekledi (doğurdu)**. (Deliorman ağzı, kişisel derlemem)

"*Sonra ben alıp **enceğimi** geleceğim sizin evinize.*"(Kaygılı,2011: 236)

Encekler (Çocuklar) ne yaperi (ne yapıyor)?" (Deliorman ağzı, kişisel derlemem)

"*Ne kusur ettim sizlere karşı ki **bulaştınız(başladınız)** benden kaçmaya?"* (Kaygılı,2011: 140)

-Bizde **bulaştık** tütün kıymaya... (Bizde başladık tütün kırmaya.) (Deliorman ağzı, kişisel derlemem)

"*Kim bilir, dediler kaçık karı ne yana **savuşt**u gitti?...*"(Kaygılı,2011: 123)

İki Bulgar ensesini kaşyıncaya kadar **savuştuk** oradan.. (Deliorman ağzı, kişisel derlemem)

"*Baba **mancanın** tadına bakıyor...*"(Kaygılı,2011: 91)

"*Kompil (kumpir) **mancasına tuz attı.**"* (Patates yemeğine tuz attı.). (Deliorman ağzı, kişisel derlemem) ve "Suvannı (soğanlı) domatis (domates) mancası yap" (Cebeci, 2010:183)

"*Nazlı bunları tutar eli ilen bi bakar yüzlerine derin derin ayvan **ossat** bulaşır uyumaya.*" (Kaygılı, 2011:198)

"***Osaat** kızımeme canım, biraz sabırlı ol da mola desinner.*" (Cebeci, 2010:198)

Romanda göçebe Çingenerin konuştuğu Türkçede Bulgarcadan ödünçlenen yapılar da görmekteyiz, bunlar bazen ekten bazen kelimedenden ibarettir;

"*Abe Akman baba, tutur sen şinçi **Bulgariya (Bulgaristan)** işi bir türküde dinleyelim...*" (Kaygılı,2012:51)

Аз ще живея в България

"*Şinci oturlar ....**Çak** ta orada...*" (Kaygılı,2012:97)

Вирвах чак до полянката (Таа çayıra kadar yürüdüüm)..

"*Sen istersen **müzikayı**, çalgıyı alalım onları benden haberi...*"(Kaygılı,2011: 83)

Аз обичам музиката (Ben müziği seviyor).

"*Bir dahası gelirken bana da getiresin birazcık kırpıntı et, birazcık kuru **fasul** (fasulye) bir ufak somun ekmek.*" (Kaygılı,2012:73)

Искам фасул с месо. (Etli fasulye istiyorum).

3.1.3 Romana göre Göçebe Çingenerin Gizli Dil Yapıları

Harmancı Çingenerinde gizli dil yapılarını, yerleşik çalgıcı Çingener de kullanmaktadır, Kaygılı'nın Romanından bu konuda şu şekilde bilgi sahibi olmaktadır;

"Biz bu dile Çingenece diyoruz ama, onlar kendi aralarında 'Romanes' diyorlar. Zaten kendilerine de Rom dedikleri gibi..."(Kaygılı, 2011:39)

"Yalnız onların kendi aralarında birçoğu da düğünlerde, derneklerde parola yerine kullandıkları bazı tabirler, istilahlar vardır ki, onların arasında da pek az, binde bir gerçek Çingenece kelime ya vardır, ya yoktur. Onların kullandıkları bu tabirlerin çoğu argodur." (Kaygılı, 2011:39)

"Onların kullandıkları şu:"sipari, piyiz, cızlam, toslamak, hindim, keriz, habe" kelimelerinden yalnız "yemek" anlamına gelen "habe" kelimesi Romanes dedikleri gerçek Çingenece olduğu halde, ötekiler tam bir kerizci argosudur ki, bunları yalnız çalgıcı Çingener değil, Karagözcüler, Ortaoyuncuları, Tuluatçılar ve sonra argo ile konuşan herkes aynen kullanır." (Kaygılı,2011:39)

Romandan örnekler:

"Ah laçı ağabeycim **toslayasın** buncağıza yarım metelik!" (Kaygılı,2011: 17)

"Ah şinci olsaydı birazcık piyiz (rakı)da **kaysaydık (bitirseydik)** onu şuracıkta tatlı tatlı?"(Kaygılı,2011: 27)

"Siz kibar bir **kerizci (müziyen)** misiniz yoksam Beyoğlunda, ya ki tiyatrolarda palyaço musunuz?" (Kaygılı,2011: 80)

"İlla velakin demek istediğim burada avşam **teferizi** (eğlence) yapalım da göresiniz. (Kaygılı,2012: 49)

Mangıra göre *habe kaymak, katalaviz, keriz, kerizci, keriz etmek, kıpti, mangiz, sopar, todi, bengala, beti, çak, grasni, harni, imşa, laçı, mangaptut, odel, so, teferiz, terlayni, , kam, paçala, laçı, çarhan,* (2011:246) gibi kelimeler argodur. Fakat Romanın yazıldığı dönemde bu kelimelerin bir kısmı örneğin *odel, laçı, grasni, habe, paçala,* gibi, günlük dilde kullanılan melez dilin parçalarıdır, bunlar Romanestir ve argonun kavramsal ve kuramsal çerçevesine uymamaktadırlar. Romanes olan bu kelimeler Romanın yazıldığı dönemde argo değilken zamanla Romanesin canlılığını yitirmesi neticesinde bunlar gizli dil olarak kullanılmaya başlanmışlardır ve argo sözlüklerinde yerlerini almışlardır. Mangır'ın buradaki hatası eseri yazılı döneme göre değerlendirmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

3.1.4 Cemal Kaygılı'nın Romanında Göçebe Çingenerin Kullandığı Düzenek Kaydırma (Kod Değiştirme) Örnekleri

Kaygılı'nın eserinde gerçek hayattan alınmış Türkçe konuşmalar mevcut iken aynı şekilde Romanes konuşmalar başarılı bir şekilde verilmiştir. Romanes konuşmalarda düzenek kaydırmalar sık görüldüğü gibi Türkçe konuşmalarda da düzenek kaydırmalar az değildir.

Göçebe Çingenerde düzenek kaydırma örnekleri;

"Hoy Niğar sokerana sokerana? **Haydi** mani, **haydi** mani..." (Ne yapıyorsun,ne yapıyorsun? **Haydi** çabuk, **haydi** çabuk..)(Kaygılı,2012:32)

"Hoy **efendim**, hoy **efendim**, akete nanay makete nanay..." (Hey **efendim** hey **efendim**, bende de yok onda da yok...) (Kaygılı, 2011:39)

R>T (göçebe Romanlar Romanes dilini kullanırken aynı iletişim ortamında Türkçe yapılar da kullanılmaktadırlar) "efendim, haydi" kelimeleri isim olarak düzenek kaydırmaya Romanesten Türkçeye iyi birer örnektir.

"Biz yaptık şerhada o işi." (Kaygılı,2012:34) (Biz yaptık çadırda o işi.)

"Ha geldim mokamoto ha geldim." (Geldim enişte geldim) (Kaygılı,2012:33)

T>R (göçebe Romanlar Türkçeyi kullanırken Romanes dilini aynı iletişim ortamında kullanılmaktadırlar) "mokamoto, şerha" kelimeleri isim olarak düzenek kaydırmaya Türkçeden Romanese iyi birer örnektir.

Romandaki bu konuşma örnekleri göçebe Romanların aynı anda iki dili kullandıkları bazen istem dışı bazen iletişim ortamında mecburi kaldıklarından düzenek kaydıkları görülmektedir.

3.1.5 Romanda Düzenek (Kod) Karıştırma Örnekleri

Cemal Kaygılı'nın Romanında bir çok düzenek karıştırma örneği ile karşılaşmak mümkündür;

"Ha bakayım, güreyim sizi mahçuplatmayın (mahcup etmeyin) beni: paçala misafireski (misafirlerle) itibar kerdan (edin), Romanes canel kadamanoş Todiya kardeş hanımcasına" (koşun misafirlere itibar gösterin; onları çingenece karşılamayın, o kardeşlerinizi hanımca selamlayın." (Kaygılı,2012:181) Burada kod karıştırmayı üç yerde görmek mümkündür;

"Mahçuplatmayın" kelimesi tamamen göçebe Romanların Türkçedeki yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. İkinci olarak, "misafireski"de olduğu gibi Türkçede kullanılan bir kelimeye Romanes dilinden çoğul eki "es"ve yönelme eki "ki"ilave edilmiştir. Üçüncü olarak ta "itibar" isim ile Romanes dilinden "kerdan" "etmek" anlamında eylem olarak beraber kullanılmışlardır.

"Tencere yuvarlandika (kha) o kapake (Romaneste "ke, ki" yönelme hali) arkadaş. (Kaygılı,2012:104) (Tencere yuvarlandı kapağına arkadaş)

Romandan alına bu örnekte de konuşanın dil ile ilgili yetersizliği sonucunda düzenek karıştırma olayı meydana gelmiştir.

3.2 Cemal Kaygılı'nın Romanında Göçebe Çingenerin Kullandığı Romanes

3.2.1 Romanes Dili

Romanes dili Avrupa'da kullanılan ilk ve tek Hind- Avrupa dil ailesinin Asya koluna ait dildir. Bu dil Avrupa'da Romanlar tarafından konuşulan dilbilgisi yapısı doğrudan Sanskritçeyi kaynak alan bir dildir. Avrupada ilk Romanes diline ait kayıtlar 1547 yılında Adu Borde'e tarafından yapılmış olup aşağıdaki Romanes cümleler içermektedir;).(Romaninet, Education and Culture DG Lifelong Learning Programme, 2007)

Cater myla barforas (En yakın kasaba ne kadar uzaklıkta)?

Mays t'aves barforas (Kasabaya hoş geldin)!

Mole pis, vena (Şarap içer misin)?

Avava tosa (Seninle geleceğim).

Hys telen, pe (Otur ve iç)!

Pe, pe, devalasse (İç iç tanrı için)!

A, chae, da mai manor, la vene (Kız bana ekmek ve şarap ver) !

Da mai masse(Bana et ver)!

A **chae**, av orde, susse (Kız, gel buraya ve dinle)!

Da mai paba, la ambrell (Bana elma ve armut ver)!

Lachi rat (İyi akşamlar).(Romaninet, Education and Culture DG Lifelong Learning Programme, 2007)

Yukarıda altı çizili sözcüklere Kaygılı'nın bu romanında rastlamak mümkündür;

Ave, ava (gelmek,fiil) → **Palenin avela** (Dağdan geliyor). **Lenin de avela** (Dereden geliyor). (Kaygılı,2011: 90)

Pi , pa, pe (içmek, fiil) → **piyiz**; içki (filden türetilmiş isim), "Ah şinci olsaydı birazcık piyiz (rakı)da **kaysaydık (bitirseydik)** onu şuracıkta tatlı tatlı?"(Kaygılı,2011: 27)Yerleşik romanlarda genellikle "rakı "anlamında gizli dil olarak da kullanılır.

Laçi (güzel, iyi,sıfat) →...habe **laçi** misafir kerdan(misafirler için güzel bir yemek hazırlayacaksınız).(Kaygılı,2011: 50)

Chae, çay, çave, (çocuk, isim) → **Habe mi+çay neni**.(Kaygılı,2011: 86) (yemek çocuğ+um ninni). **Pani mi+çay neni**(Kaygılı,2011: 86) (su çocuğ+um ninni)

Devel (tanrı,isim) → **Odel** (Tanrı) versin sana daha çok(Kaygılı,2012:17) Borrow'a göre bu kelimeyi Hristiyan Romanlar "o-dand", "o-del", "o-devel " şeklinde kullanmaktadır, buradaki "o" Yunan-cadan kopyalanan bir ön ektir. (Paspati, 1861:44)

Romanesin bir dil olarak gelişimini şu şekilde gerçekleştirmiştir;).(Romaninet, Education and Culture DG Lifelong Learning Programme, 2007)

-Protoromanes Dili (Avrupa kıtasına gelmeden önce)

-Erken Romanes Dili (Bizans Dönemi)

-Modern Roman Diyalektleri (14.-15. Yüzyıldan Günümüze)

Yapılan araştırmalarda Romanes ağızlarının oluşumu 18. Yüzyılda tamamlanmıştır. Bu oluşumda aşağıdaki etkenlerin önemli rol oynadığı söylenebilir; (Romaninet, Education and Culture DG Lifelong Learning Programme, 2007)

-Çeşitli dönemlerde Avrupa'nın pek çok bölgesine Romanların göç etmesi ve göçebe bir hayat yaşaması. Buna bağlı olarak farklı kültürlerle tanışmaları, kültürlerin dile etkisi.

-İletişim kurdukları etnik gruplarla genellikle ticari faaliyetlere bağlı olarak gerçekleşen dilsel temaslar.

-Bölgesel dağılıma bağlı olarak siyasi ve sosyal nedenlerin dilsel yapılarda meydana getirdiği değişimler, örneğin uygulanan eğitim ve dil politikaları veya sosyal tecritler.

Balkanlarda Romanlar dört Romanes diyalekti konuşmaktadır. Bunlar; Güney Balkan Romanes Diyalekti, Kuzey Balkan Romanes Diyalekti, Kuzey Ulah Romanes Diyalekti, Güney Ulah Romanes Diyalekti şeklindedir.(Romaninet, Education and Culture DG Lifelong Learning Programme, 2007)

Kaygılı'nın Romanına Romanes konuşmalar güney Balkan Romanes ağzından izler taşımaktadır ki bunu ayı terbiyecisi Romanlar kullanmaktadır, Gavur Ethem'de ayı terbiye eden Çingenerlerindedir. Güney Balkan Romanes ağzını eserde göçebe Çingenerin kullandığı zamirlerden tanımaktayız.

"Nakiro me eziyet..." Bana eziyet etme... "me -mo" (bana anlamında Balkan diyalektinde kullanılmaktadır,) (Paspati, 1861:109)

İkinci dayanağımız da gelecek zaman için kullanılan "ka " eki güney Balkan diyalektinde kullanılan bir ektir. (Paspati, 1861:98)

"Kamaraf tu laçı beş mudaradut." (Kaygılı, 2011:113) **Ka+** marafa **tu** laçı beş...Güzel oturmazsanız sizi döveceğim.

Yine yukarıdaki "tu" zamiri "sizleri" anlamında güney Balkan Romanes ağzında kullanılmaktadır. (Paspati, 1861:97)

Kaygılı'nın romanında Romanes dilinin söz dizimsel ve biçimbilimsel özelliklerinin Romanes diline uyup uymadığına baktığımız da aşağıda görüldüğü gibi, uyduğunu görüyoruz.

"Hoy Niğar **sokerana sokerana?** (Niğar! Ne yapıyorsunuz, ne yapıyorsunuz?) (Kaygılı, 2011: 32) Kaygılı bu cümleyi tercüme ederken "ne yapıyorsun?" şeklinde tercüme etmiştir fakat romana baktığımız zaman orada iletişim kurulan kişi sayısı ikidir ve cevap verende baldızıdır. Dolayısıyla kaygılı'nın tercümelelerinde özellikle çekim eklerinde yanlışlıklar olduğu tespit edilmiştir. "Kerava" "yapmak" eylemiyle, "so" "ne" soru isminin birlikte çekimi şu şekildedir. (Paspati, 1861:106)

Tekil

So+ kera+va →Sokerava; ne+ yapıyor+um

So +kere+sa →Sokeresa ; ne +yapıyor+sun

So+ kere+la →Sokerela ; ne+ yapıyor

Çoğul

So+ kere+sa →Sokeresa; ne+ yapıyor+uz

So+ kere+ na →Sokerena; ne+ yapıyor+sunuz

So +kere+na →Sokerena;ne+ yapıyor+lar

Romanes konuşmaları sözcükbilimsel açıdan incelediğimizde kelimelerin Paspati'nin sözlüğünde mevcut olduğunu görüyoruz örneğin;

"Günes de (**kam**) demek!.." (Kaygılı,2011: 84)

"Kam" kelimesi "güneş" anlamında (Paspati, 1861:76)

"Yıldız **çerhan** demek..." (Kaygılı,2011: 84)

Chergheni / Tcherhinee "yıldız" manasında, (Paspati, 1861:75)

"**Çön** demek ay demek ..." (Kaygılı,2011: 84)

"Chon" "ay" anlamında, Sanskrıştçe "chandra" olarak ay anlamında mevcuttur. (Paspati, 1861:58)

Mi+dai→**Midai**; annem aynı şekilde **tui** şeklinde kullanılmaktadır. (Paspati, 1861:58)

3.3 Göçebe Romanlarda Dil Edinimi ve Dil Sürdürümü

Rağduk kela kana, beşe kana

Avrupa dana dana dana dana

Rağduk dana , tospaaa dana dana

Kele kana, beşe kana((Kaygılı,2012:16) Gibi ninniler Roman çocukların Romanes dil edinimini ve aktarımını kültür edinimiyle birlikte aldıklarını göstermektedir.

Şoparlar oynar hampur
Dalemin (babamın) sırtı kambur
Ha versin odel (Tanrı) sana:
Çil çil altın bir kalbur!.. (Kaygılı, 2011:38)

Aynı şekilde Romanda yukarıda görüldüğü gibi Türkçe ve Romanes iki dilli melez bir aktarım ve edinimden de söz etmek mümkündür.

4.Yerleşik Çingenerin Dilsel Durumu

Fonetik açıdan incelediğimizde göçebe Çingenerde gördüğümüz fonetik hadiseleri yerleşik Çingenerin konuştuğu dilde görmüyoruz:

"**Hani** (h düşmemiş) o Tahirle Zühre oyununda Zühre'nin anası Zavallı Tahirciğe büyü yaparda iki genci birbirinden **soğutmaya** (sovutma ğ>v gerçekleşmemiş) çalışırdı." (Kaygılı,2012:232)

"İrfan Beyciğime de şu harmancı kocakarılarından birisi büyü yaptı da onu benden **soğuttu**." (sovuttu ğ>v gerçekleşmemiş) (Kaygılı,2012:232)

"Aşkın sevdanın ilacı, ya bu dediğim vuslattır yahut da iki **ölümdür, ölüm** (ülüm ö>ü olması gerekir) **anacığım**." (Kaygılı,2012:127)

Yukarıdaki konuşma örneklerine bakarak yerleşik hayat yaşayan Romanların Balkan Türk diyalektlerinden izler taşımadığını anlamaktayız.

Aynı şekilde Bulgarca ve Balkan ağızlarından ödünç kelimelere de rastlamıyoruz. Yerleşik Roman grupları ölçünlü dile daha yakın bir dil kullanmaktadırlar. Yerleşik Romanlar göçebeler gibi gizli dil unsurlarını tam olarak bilmekte ve kullanmaktadırlar.

5.Yerleşik Romanlarla göçebe Romanların Ortak Dilsel Özellikleri

Kaygılı'nın romanında iki roman grubunun dil kullanımında ortak yönler de vardır.

Her iki Roman toplumunda da Romanlar küçültme eklerini sık kullandıkları görülmektedir:

"Ha veresin beş paracık bana." (Kaygılı,2012:17)

"Ha ver bana da beş paracık efendim paşam." (Kaygılı,2012:17)

"Ha beyefendi ağabeyciğim, on paracıklar verseniz bize ..Çekeriz birer kıyak hampur size.. (Kaygılı,2012:17)

"Ha versene be ağam beş parsacık, Odel versin sana daha çok." (Kaygılı,2012:17)

"Ha toslayasın bana da bir iki mıngırcık, çok mudarla (hazin) bir dua edeyim size!" (Kaygılı,2012:37)

"Te bu şoparın babası yeni ölmüştür, kalmıştır şinci yetim, versin buncağıza birkaç paracık." (Kaygılı,2012:21)

"O zavallı kadıncık çeker şinci bir dert ki, buna derler gönül kırmanı." (Kaygılı,2012:63)

Romandaki örneklerde olduğu gibi, günümüzde de Romanların küçültme eklerini sık kullanmaları sıklık kopyalmasına örnek olarak verilebilir.

B dilindeki sık kullanılan bir yapının A dilinde de kopyalanarak sık kullanılması anlamına gelmektedir, örneğin Hint-Avrupa tesirindeki Türk dilleri, bağlaçları fazla kullanmayı

meyil ederler. (Johanson, 2014:36) Küçültme ekleri Slavcanın tesiri altında kalmış Bulgarcada da sık kullanılmaktadır:

Искам хлебче.	Ekmekçik istiyorum.
Ще купя баничка.	Börekçik satın alacağım.
Имаш ли моливче.	Kalemciğin var mı?
Даи ми парички.	Bana paracık versene.

Sonuç

Kaygılı'nın romanını dayanak kabul edersek şu sonuçlara ulaşmak mümkündür;

Romanlar Romanın yazıldığı dönemde yerleşik ve göçebe yaşam tarzlarına bağlı olarak iki farklı Türkçe ağız konuşmaktaydılar; Göçebe olanlar Balkan Türk ağızlarından Doğu Rume- li yani Trakya ağızlarını konuşurlarken, yerleşik hayat yaşayan çalgıcı Çingeneri İstanbul ağını konuşmaktaydı. Bu bizde göçebe Çingenerin Balkanlardan geldikleri ihtimalini güç- lendirmektedir.

Roman Göçebe Çingenerin Romanesi günlük hayatlarında da kullandıklarını hatta çocuklarına da aktardıklarını göstermektedir.

Kullandıkları Romanes daha çok Balkan Çingene ağızından izler taşımaktadır bu kanıya kullanılan aitlik zamirlerine bakarak ulaşıyoruz.

Yerleşik Romanlar yazarın da dediği gibi Romanesi bilmemektedirler fakat gizli dil olarak bazı Romanes kelimeleri kullanmaktadırlar.

Düzenek kaydırma göçebe Çingenerde görülmektedir, bunun nedeni göçebe Çingene- lerin iki dilli olmasıdır. Her iki dilde kelime darlığı açısında yetersiz oluşları bunları düzenek kaydırmaya (Code switching) mecbur bırakmaktadır.

Göçebe Romanların Türk komşularıyla konuşurken övücü ve ismi tasvir dediğimiz kü- çültücü yapılar kullandıkları görülmektedir.

Romanesi kendi aralarında iletişim kurarken kullandıkları, bununla birlikte kendi arala- rında Türkçe yapıları da kullandıkları görülmektedir. Bu da melez bir dilin varlığını göstermek- tedir.

Romanın yazıldığı dönemde Balkan Romanes ağızı İstanbul'da yoğun bir şekilde kulla- nılmaktadır.

Kaygılı'nın yaptığı art zamanlı olarak Romanların hem dilbilimsel durumu ve de toplum dilbilimsel durumu hakkında bize başarılı bir şekilde bilgiler sunmaktadır.

KAYNAKLAR

Belikof, B. İ., & Krisin, L. P. (2006). *Sosiolingvистika*. Moskva: Yürat.

Bondaletof, B. D. (1987). *Sosiyalnaya Lingvистika*. Moskva: Prosvešteniyе Yayamevi.

Cebeci, İ. (2010). *Deli Orman Türk Ağızı Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Demiray, F. (2015). İki dillilik bağlamında Düzenek Değişirme Olgusu Temel Dil Çerçeve Modeline Göre İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26-39.

- Günşen, A. (2012). Balkan Türk Ağızlarının Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies-Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* , 111-129.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilimi Sözlüğü* . İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Johanson, L. (2014). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaygılı, O. C. (2011). *Çingener*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Mangır, M. (2011). Osman Cemal Kaygılı'nın Söz varlığında Argo. *TÜBAR-XXX* , 233-252.
- Mayers- Scotton, C. (1993). *Dueling Language*. Oxford: Clarendon Press.
- Paspati, A. G. (1861). *Language of the Gypsies as now used the Turkish Empire*. İstanbul: Journal of the America Oriental Society Vol, VII 1861.
- Prosenko, E. A. (2004). Problema Preklüçenov Koda v zarubejnaya Lingvistika . *Vesnik VGU, Seriya Lingvistika i Mejdokulturnaya Komunikatsiya* , 123-127.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dil Bilimi Terimleri*. İstanbul: Multilingual.
- Wardhaugh, R. (2006). *An Introduction to Sociolinguistics* . Malden USA: Blackwell.
- Yıldırım, F. (2011). *Abdal Gizli Dili*. Adana: Karahan Kitabevi.

Raporlar

- Romanınnet, Education and Culture DG Lifelong Learning Programme, 2007 *Instituto de Enseñanza Secundaria Ribeira do Louro (Spain), Asesoramiento, Tecnología e Investigación S.L. (Spain), Fundación ecetariado Gitano (Spain), "ETHNOTOLERANCE" (Bulgary)*,